

KEMECSI LAJOS

AZ ÚJ NÉPRAJZI MÚZEUM – SZÁNDÉKOK, TERVEK, VÁGYAK

Atiszteletköttel köszöntött Pozsony Ferenc gazdag és termékeny szerteágazó tudományos tevékenysége kiterjed a szaktudomány legfontosabb témaköreire és számos esetben azokon túl interdiszciplináris irányokat is megcéloz. A publikációs eredmények, a számtalan sikeres konferencia előadás mellett azonban van egy olyan területe is az ünnepelet életművének melyre véleményem szerint fokozott figyelmet kell fordítanunk. Ez pedig az áldozatos és elkötelezett építő és szervező tevékenység, melyet különösen a magyar néprajztudomány erdélyi fórumain folytat évtizedek óta. Felsőoktatási, szakmai szervezetekhez köthető munkálkodása mellett, múzeum-szervezőként is eredményesen működik. Rövid köszöntő írásom témáját ezen utóbbi áldozatos tevékenység előtt tisztelegve választottam.

A Néprajzi Múzeum több mint 250 ezer műtárgyat gondoz, ennek egy-negyedét teszi ki a nemzetközi anyag; működteti a szaktudomány legnagyobb archívumát, amely több millió oldal archivális anyagot, több mint 400 ezer képi dokumentumot tartalmaz, továbbá hangarchívumot, filmtárat. A Néprajzi Múzeum könyvtára európai rangú szakkönyvtár. A Múzeum nemzeti jellegű hagyományos néprajzi anyaga nemzetközileg kiemelkedő, kerámia-, valamint textil- és viseletgyűjteménye a kontinens legnagyobb ilyen jellegű kollektói. S miközben mindezen adatok által is érzékelhető az intézmény tevékenységének társadalmi és tudományos jelentősége, az is ismeretes, hogy soha nem működött olyan épületben melyet eredendően a szükséges funkciók figyelembe vételével, sajátos igényeihez igazodva építettek volna. Nincs terem részletes intézménytörténeti összefoglalásra, de ezek korábban már elkészültek és elérhetőek az érdeklődők számára. (Fejős 2000, Granasztói–Sedlmayer–Vámos-Lovay 2012.)

A jelenleg a Kossuth téren működő intézmény elhelyezésére vonatkozóan a Városliget fejlesztésével kapcsolatban kidolgozott koncepció és ennek megvalósítását támogató és szabályozó kormányhatározatok döntő jelentőségűek.¹ A kiemelt jelentőségű kulturális és turisztikai projekt egyik meghatározó elemeként szerepel a Néprajzi Múzeum számára szükséges

1 <http://www.szepmuveszeti.hu/dokumentumtar>. 2014. október 14.

új elhelyezés feltételeinek megteremtése a Városligetben. A költözés előkészítése már több mint egy éve zajlik, a szakmai koncepció kidolgozásával párhuzamosan. Megvalósult sikeresen az elhelyezési tervpályázat mely rögzítette a Múzeum tervezett helyszínét² és a tanulmány írásakor már a második fordulónál tart a Múzeum épületére kiírt nemzetközi építészeti pályázat elbírálása is.³ Ezzel párhuzamosan szintén előrehaladt állapotban van az intézmény raktári és restaurálási funkcióinak korszerű megoldást biztosító Szabolcs utcába tervezett komplexum tervezése is. Az alábbi írásban a formálódó új Néprajzi Múzeum koncepciójának egyes elemeit, az építészeti megvalósítással összhangban megfogalmazottakat foglalom tömören össze.

Az új Néprajzi Múzeum koncepciójának kidolgozásához az egyik első és alapvető jelentőségű feladatunk volt az intézményi küldetésnyilatkozat megfogalmazása. A gyér hazai példák ismeretében, kitekintéssel a nemzetközi tapasztalatokra kiérlelt küldetésnyilatkozatot fogalmazott meg, majd fogadott el a Néprajzi Múzeum tudományos munkatársainak közössége:

A Néprajzi Múzeum Európa egyik legkorábbi néprajzi múzeumaként 1872 óta gyűjti, archiválja, óvja, kutatja és közvetíti a magyarországi, az európai és az Európán kívüli közösségek hagyományos és modern kulturális emlékeit. Tárgyak, képek, szövegek, hangok és gondolatok gyűjteménye, amely a világ megismerésének gazdag és sokrétű forrása. A Néprajzi Múzeum társadalmi múzeumként a múltbeli és a jelenkori tárgykultúra, valamint a társadalmi jelenségek kutatásának és bemutatásának reflexív helyszíne. A néprajztudomány, az európai etnológia, a kulturális antropológia első számú magyarországi intézménye, múzeumtudományi műhelye. Gyűjteményének és tudáskészletének köszönhetően a Múzeum más tudományok és a művészet számára is kiindulópontot jelent a kulturális emlékezet, a kulturális sokszínűség és a változó identitások megértéséhez, elfogadásához és tiszteletéhez. A tudás, az élmény és a tapasztalat összhangjával lehetőséget teremt a közösségi és egyéni értelmezések, viszonyulások megfogalmazására.⁴

Az új Néprajzi Múzeum a gazdag és sokrétű gyűjteményi adottságot kívánja hasznosítani a mai nemzetközi múzeumi tendenciákkal összhangban álló szemléletmód érvényesítésével és a legkorszerűbb muzeográfiai technikák alkalmazásával. Az új intézmény kiemelkedően épít a közönnyel való együttműködés, a nyitottság és a társadalmi felelősség, a fenntarthatóság elveire. Ezeket a jellemzőket képviselik a műszaki tervezés során megfogalmazott területi igények – messzemenően építve a jelenlegi állapotból származó tapasztalatokra. Az új Múzeum semmi esetre sem jelenti a meglévő intézmény változatlan áttelepítését, hanem minden szempontból az intézmény újragondolását igényli. Az új Néprajzi Múzeumnak meg kell haladnia a jelenlegi kötöttségeket, korlátozottságokat, a pillanatnyi működési adottságokból adódó rossz kompromisszumokat.

A Néprajzi Múzeum egyszerre nemzeti és egyetemes, történeti és jelenkori irányultságú intézmény. Az 1872-es alapításra visszanyúló Néprajzi Múzeum egységes keretben őrzi a magyar-magyarországi, az európai és az Európán kívüli – etnológiai – néprajzi anyagot.

A Néprajzi Múzeum új épületének tervezéséhez kapcsolódó korszerű koncepciót érdemben alakítják a vonatkozó nemzetközi áramlatok és ismeretek.⁵ Múzeum és épülete, illetve

2 http://www.szepmuveszeti.hu/data/cikk/877/cikk_877/Zarokv1OsszefoglaloVeglegesFTP.pdf 2014. október 14.

3 <http://www.ligetbudapest.org/index.php?page=news&id=105> 2014. október 14.

4 <http://www.neprajz.hu/tartalom.php?menu2=17> 2014. október 14.

5 Nyilvánvaló, hogy jelen alkalom nem alkalmas részletes nemzetközi kitekintés bemutatására, de a legfontosabb szempontok tömör jelzése véleményem szerint érdemben segíti az általunk kidolgozott koncepció értelmezését.

múzeum és építészet kapcsolatával összefüggésben korábban elsősorban nemzetközi előtanulmányokról beszélhettünk. Több nemzetközi építészeti szakmai folyóiratnak is megjelent tematikus, múzeumépítészettel foglalkozó különszáma az elmúlt két évtizedben (pl. *Museum Architecture. Museum International* 1997/4. 4–41; *Museum Boom. Architecture*, 1997/12). Az utóbbi években megélenkülő társadalmi érdeklődés által ösztönzött hazai múzeumi kutatások ezt a témát is érintették, de messze nem merítették ki (Ébli 2005; György 2003, 2007; Wesselényi–Garay 2009; Sinkó 1994: 19–27; Marosi 1995: 918–921; Vattimo 1998: 34–36; Fejős 2003: 7–16; *Museum XXI. A világ és Magyarország múzeumépítésze. Octogon* 2001/1. 12–64). Jelzésértékű, hogy a hazai építész felsőoktatásban a korábbi tankönyvhöz képest már színvonalas önálló fejezetet érdemelt a terület a korszerű összefoglalásban (Cságoly 2004).⁶ A múzeumépítészeti tematika jelen volt már évtizedekkel korábban (pl. *Perneczky* 1991: 68–89) a szféra tudományos érdeklődésében, de nyilvánvalóan érzékelhető, hogy jelenleg lényegesen hangsúlyosabban és elevebben zajlik a párbeszéd ezekről a kérdésekről (Kemecsi 2010: 167). Elengedhetetlen, hogy a nemzetközi szakirodalom és a konkrét intézmények, szereplők, ágensek és fogalmak ismeretében és következetes alkalmazásával fogalmazzuk meg a Néprajzi Múzeumra vonatkozóan aktuális kérdéseinket és válaszainkat egyaránt.⁷

A képzőművészet és az etnográfia közös múzeumi térbe illesztése, új városi térben való elhelyezése szempontjából inspiráló példát jelent a Néprajzi Múzeum számára a jelenleg is alakuló berlini Humboldtforum (Németország). A múzeumi reformok kapcsán tágabb kulturális koncepció létrejöttét, és ennek köszönhetően erősebb társadalmi beágyazódást eredményező folyamatok szempontjából pozitív előkép a Göteborgi Világkultúra Múzeuma (Svédország), amely négy nemzetközi, főként tengerentúli anyaggal rendelkező múzeum konzorciumba tömörülésének eredményeként jött létre. Az etnográfiai múzeum új városi kontextusban, kulturális együttes részeként való megjelenésére, működésére, egyszersmind az őrzött tárgyananyag hazai és nemzetközi megosztásának szempontjából is a Néprajzi Múzeum figyelemreméltó párhuzamát kínálja a Szlovén Etnográfiai Múzeum (Ljubljana, Szlovénia). A Néprajzi Múzeuméhoz hasonló, komplex gyűjteményre építő, kiváló időszaki tartalatokat valósít meg a bázei Museum der Kulturen (Svájc) az utóbbi évtizedben.

A múzeum a 20. századra nyilvánvalóan indoktrinációs eszközzé vált. Az állam, mint fenntartó számára a közgyűjteményi intézmény a modern állam programérvényesítésének kitüntetett csatornája lett (vö: Ébli 2005: 49). Speciális jelenkori múzeumi épülettel kapcsolatos probléma a Parthenon-fríz (Elgin márványok – King 2006) és az athéni új Akropolisz Múzeum témája. Hasonlóan érzékeny kérdésekre reflektálva kimondottan éles vitákkal kísérve nyílt meg 2006-ban Párizsban a Musée du quai Branly – már névválasztásával is jelezve az összetett problematikát. Az európai civilizációkat bemutató múzeum gyűjteményét a korábbi Musée National des Arts d’Afrique et d’Océanie (MAAO) és a Musée de l’Homme összeolvasztásával alakították ki (Amato 2006: 46–65 – hivatkozza György 2007: 250). A restitúciós folyamatok, a nemzetközi diplomáciai és kulturális interakció kitüntetett területe a nemzetközi múzeumi szféra. Érzéletes francia példa a Musée des Civilisations de l’Europe et de la Méditerranée (MuCEM) Marseille-be költözése, új épületének megépítése.⁸ A múzeumi üzenet és küldetés újradefiniálása, a korábbi válságba került múzeumok a Musée de l’Homme és a Musée National des Arts et Traditions Populaires (MNATP) gyűjteményeinek részleges összevonása adta kiindulást az európai etnográfiai múzeum létrehozásához (Kemecsi 2010: 168–169). A fenti folya-

6 Köszönet Buzás Miklósnak, aki felhívta figyelmemet a munkára.

7 Ilyen jellegű rövid összefoglalás pl. Szablyár 2010.

8 Az intézmény átalakulásáról: Szabó 2009.

matok összefüggnek azzal, hogy a múzeumok kommunikációs protokollá válhatnak a különféle identitások között közvetítve a tudományt, a tudást, összekapcsolva az eltérő időbeliségeket. Összeköthetik az identitást, a tér és a társadalom globális és lokális dimenzióit (Castells 2012: 41–42).

A nyugati múzeumi sikertörténet talán leginkább látványos – bár esetenként igen ellentmondásos – eleme a múzeumok építészete. Victoria Newhouse bőven illusztrált könyvében számba veszi a sikeresnek ítélt, illetve az elhibázott múzeumépítészeti megoldásokat egyaránt (Newhouse 1998). Számos alapos tanulmány tárgyalja a jelen múzeumépítészetének történeti gyökereit/előzményeit (pl. Coolidge 1989, Davis 1990, Montaner 1995).⁹ Egyértelmű, hogy minden olyan aktuális helyzetértékelés – mégoly vázlatos szinten is –, amely a modern és aktuális múzeumépítészet problematikájával kapcsolatos, ki kell, hogy térjen a németországi tapasztalatok bemutatására (Karlholm 2004 – idézi György 2009: 36). A berlini példa a 21. századi városszerkezet és a múzeumi épület egymásra hatásának is kiváló esete, az urbanisztikai kontextus értelmezési kérdése. Hasonlóan tanulságos a jelenleg zajló oroszországi múzeumépítészeti folyamatok megismerése (vö: György 2009). A gazdasági háttérrel biztosító, nyilvánvalóan közvetlen állami befolyással kibontakozó rekonstrukciós projektek pénzügyi keretei pontosan nem ismeretesek. A potenciális megújulás viszont világszínvonalú eredményeket feltételez, ismervé az adottságokat. Az Ermitázs megújulásának szinte emblematikus eleme az egykori Főhadiszállás épülettömbjének utóbbi években megvalósuló programja (Ébli 2005: 247).

A múzeumok gyűjteményei és épületei rendszeresen átértelmezik egymást. A múzeumi világnak egyértelműen szerencsés a versenyhelyzet, az, hogy nincs egyeduralgó építészeti irányzat a szférában. Az viszont egyértelmű, hogy a korábbi „szekularizált templomok” mára a kulturális turizmus célpontjaivá alakultak – nem kis részben éppen az építészeti megújulás eredményeként. A korábbi egyértékű igazság múzeuma helyett a gyűjtemények sokszólamúsága, az alternatívák és problémafelvetések fóruma a korszerű múzeum. A kortárs kulturális kontextus és a találkozási hely jelleg az egyik legfőbb üzenete a jelenlegi múzeum építészetnek – múzeumi üzenetnek (György 2003: 20, 122, Szabylár 2010: 81).

Általában nem hangsúlyozott az elemzésekben a múzeumi épületek működtetésének, fenntartásának problematikája. Pedig a működés költségeit minden esetben nehezebb fedezni, mint a megépítési nagy projekteket. Hiszen az intenzív múzeumi terjeszkedés, a boom eredményeként építészeti csodák születnek állami vagy magán források felhasználásával, de a mindennapi működés költségeinek fedezete már jóval kevésbé vonzó a forrásgazdák számára. Nem azonos a presztízse a megépítés és a működtetés aktusának sem. A megépült múzeumi épületek számláit egyértelműen hatékonyabban segíti fedezni a kiskereskedelmi bevétel, mint a megnőtt kiállítási terület (vö: Ébli 2005: 124). A magyarországi múzeumok számára is nyilvánvaló ez a folyamat a tanulságaival. Az új állandó kiállítások és a látogatószám/bevétel illetve fenntartási költségek viszonyrendszerében. A kiállítás/attrakció lehet az a hívó jel, ami a fogyasztásra ítélt/készített látogatót az intézménybe csalogatja. Szintén háttérbe szorul a múzeumi sztár épületek eseteinek elemzésében a múzeumok funkcionális rendjének értékelése. Pedig az építészeti szakirodalomban közönségoldalnak és intézményi oldalnak nevezett működési oldalak egészséges viszonya az egyik titka a hosszútávon is sikeres múzeumépületnek. Az előcsarnoki, közönségszolgálati és kiállítási zónák mellett, az intézményi oldalon találhatóak az igazgatási, a kutatási, a restaurálási, raktár és épület fenntartási zónák. A jelenleg sikeres múzeum működtetési irányokban a múzeumi boltok, a vendéglátás funkcionális terei alapvető jelentőségűeké váltak (Kemecei 2010: 171). A múzeumi

⁹ További szakirodalom magyar nyelven: Cságoty 2004.

funkciók alap feladatainak ellátását teszik lehetővé a különböző méretű előadótermek, szakköri vagy klub helyiségek (vö: Cságoly 2004: 287–290).

A fentiekben tömören jelzett elvek és trendek mentén indult és zajlik jelenleg is a Néprajzi Múzeum új épületéhez kapcsolódó koncepcionális tervezés. A korábbi tervek, előzetes felmérések alapján a Néprajzi Múzeumnak az összes területi igénye közel 29 ezer négyzetméter. A jelenlegi elfogadott nemzetközi múzeumépítészeti standardok általában 40 százalékot számítanak a műtárgyak elhelyezésére, raktározására, 40-et kiállítások és közönségszolgálati terek elhelyezésére, a maradék 20 százalék a munkaszobák, a kiszolgáló és épületüzemeltetési funkciók ellátására szolgál. Ez az alampozíció az új kettős elhelyezést előíró, külön raktárkomplexumban (Szabolcs utca) és külön múzeum-épületben (Városliget) gondolkozó építészeti koncepciónak megfelelően némiképp módosult, hiszen bizonyos infrastrukturális feltételeket nyilvánvalóan nem megduplázva, de mindkét épületben biztosítani szükséges (Kemecci 2013b: 2).

A Múzeum hiteles háttérét jelentő gyűjtemények elhelyezése kiemelt jelentőségű. A raktárak átcsoportosítása a költözéssel párhuzamosan zajlik majd: a jelenlegi, a tárgyak gyűjtési helyét – földrajzi vonatkozását alapul vevő raktárfelosztás helyett indokolt a méret és anyagszerinti részleges átrendezés. A világszínvonalú új tárolási rendszerek tervezése az ideális helykihasználást, a biztonsági előírásokat és a tárgyak állagvédelmi szempontjait maximálisan szem előtt tartva történik. Meghatározó az intézmény jövőképe szempontjából a prognosztizált folyamatos gyűjteménygyarapodás figyelembe vétele az új raktár tervezésénél.

A Néprajzi Múzeum jelenlegi raktári struktúrája vegyes képet mutat. Egyes egységei az évszázados klasszifikáció, illetve formációs folyamatok hatására létrejött gyűjtemények szerinti, míg más elemeit már az állományvédelemnek jobban teret adó anyag szerinti raktározás jellemzi. Nyilvánvaló, hogy a létrejövő korszerű, 21. századi igényekhez igazodó intézmény célszerűen a különböző anyagok szerinti raktári rendszerrel működhet. A számítógépes nyilvántartás lehetőségei nem teszik elengedhetlenné a különböző anyagú, de muzeológiai/lokális/tematikai/ összefüggés miatti közvetlen fizikai összetartozást, raktározást. Így tehát az állagvédelmi szempontból ideális körülmények között raktározott digitalizált műtárgyak muzeológiai feltárása biztonságosan kivitelezhető.

A jelenlegi gyarapítási adatokat erőteljesen befolyásolják a hiányzó raktári kapacitások, amennyiben ezen a téren érdemi javulás következik be, az intézmény szerkesztésére új lendületet kap. Az intézmény gyarapítási tervét, a kiemelkedő nagyobb tárgye gyűjtések megvásárlását jelenleg kizárólag az esetleges pályázati forrásokra lehet építeni. A gyarapodás utóbbi években domináns iránya és lehetősége lett az ajándékozás. Bár ezzel a megoldással csökken a gyarapodás tervezhetősége, mégis, különösen például a 20. század második felének viseletei, öltözetdarabjai ennek révén nagy számban kerülhetnek be a Múzeumba tárgyak. Várhatóan ez a lehetőség fokozottan jelentkezik majd az új intézményben, hiszen a kortárs tárgyak gyűjteményezési szerepe nyilvánvalóan hangsúlyosabbá válik a jövőben. Az archivális gyűjtemények, különösen a kéziratgyűjtemény, szintén ajándékozásokkal (sok esetben hagyatékokkal) gyarapodnak jelenleg és minden bizonnyal a jövőben is. Terveink szerint a célirányos, terepen való tárggyűjtésre is nyílik érdemi lehetőség. A gyűjteményekkel kapcsolatos közvetlen feladatok elvégzése miatt a raktárakban is kialakulnak munkaszobák, függetlenül a városligeti épületben működő irodáktól (Kemecci 2013a: 32).

A Néprajzi Múzeum különlegesen komplex jellegű gyűjteményei, hasonlóan összetett és specializált állományvédelmi tevékenységet igényelnek. Az új helyszínen a különböző anyagok eltérő tulajdonságai indokolják a különálló, specializált restaurátor műhelyek

AZ ÖT ÚJ MŰZEMÉPÜLET SZÁMÁRA KIJELÖLT TERÜLETEK
A kijelölt területek tervezési területek, az épület által elfoglalt terület ennél minden esetben kisebb lesz.

kialakítását: fém restaurátor műhelyt, fa restaurátor műhelyt külön a poros munkák végzéséhez alkalmas térrel, illetve pormentes munkákhoz kialakított munkaszobával. A rendkívül gazdag gyűjteménnyel kapcsolatban működő kerámia restaurátor műhelyt tervezünk. A kidolgozott tervekben szerepel a speciális felszereltségű bőr restaurátor műhely, melyben biztosított a bőrfestés helye is. Az archívum hatalmas anyagát is kezelő papír restaurátor műhelyt több munkaállomással terveztük, ahol a nagyméretű ipari mosogató, az ioncserélő berendezés, az elszívó berendezés, a vágóasztal, illetve a préssek, vágógép, szárítóállványok, segédanyag tároló polc egyaránt működik. Az európai összehasonlításban is kimagasló értékű és méretű textil gyűjteménnyel kapcsolatban a komplex feladatrendhez igazodva munkaszobák és festő helyiség, mosóhelyiség egyaránt szükséges. A formálódó modern gyűjteményi tevékenység eredményeként a Múzeumba kerülő kortárs tárgyak (pl. műanyag) kezelésére alkalmas műhely is szükségesé válik (Kemecci 2013a: 32).

A Szabolcs utcai raktár és restaurátorkomplexumban elengedhetetlen a korszerű múzeumi működés háttéréként átmeneti raktárak működtetése a restaurátor műhelyekhez és a raktárakhoz kapcsolódóan. Elmaradhatatlan a fertőtlenítő helyiség a preventív beavatkozásokat biztosító korszerű berendezés, vegyszerszekrény, tároló polcok, gázosító sátor felállításához elegendő tér. Telítő kád a nagyméretű fa tárgyak konzerválásához, amely a néprajzi gyűjtemények szerzeményezési körülményei miatt különösen indokolt. Szükséges az időszakos tárlatok, a vándorkiállítások, a kölcsönzések színvonalas kiszolgálása miatt külön csomagoló anyagraktár, valamint csomagoló tér biztosítása is.

Az új raktárkomplexumban a funkciók elkülönítése miatt a jelenlegi kiszolgáló terek érdemi növelésére nyílik lehetőség. Így szükséges a restaurálásra váró tárgyak tárolására alkalmas hely, az anyagvizsgálat végzésére, dokumentálásra alkalmas hely, a segédanyagok tárolására alkalmas tér és a vegyszer raktár, illetve a mosóhelyiség. Továbbá szükséges az un. manipulációs terek biztosítása a tárgyválogatás (pl. kiállításához, kölcsönzéshez) során előkészített tárgyak összegyűjtésére, elhelyezésére és egyéb gyűjteményezési feladatok biztosítására.

A két legfontosabb és rendkívül összetett szakmai feladat, amelyre alkalmassá kell tenni az új központot: a Néprajzi Múzeum gyűjteményeinek korszerű, biztonságos raktározása – az ehhez kapcsolódó gyűjteményezési, nyilvántartási feladatokkal –, illetve az egyedülállóan összetett műtárgyjellemzőkkel összhangban működő hatékony állományvédelmi tevékenység, közkeletű és általánosító megnevezésével a restaurálás. A néprajzi gyűjtemények speciális raktározási és restaurálási jellemzőkkel bírnak. Az új központnak ezen szempontok maradéktalan figyelembe vételére kell fokozottan ügyelnie, a Néprajzi Múzeummal kapcsolatban. Az új komplexum üzemeltetése, fönnttarthatósága, az ökológiai, energetikai szempontok és az őrzésbiztonság maximális biztosítása egy 21. századi beruházás esetében alapvető jelentőségűek. A műtárgykörnyezeti feltételek is összhangba hozhatók a szükséges pára és hőmérsékleti szinteket biztosító építészeti megoldásokkal, s ez építészeti kihívásként is értékelhető (Kemecci 2013a: 32). A Szabolcs utcai komplexum kivitelezése független a városligeti múzeum Liget építkezésétől és várhatóan korábban, már 2017-ben elkészül. Ezzel összhangban készül a Néprajzi Múzeum törökbálinti gyűjteményi raktárainak költözési programja is.

A városligetbe tervezett új Néprajzi Múzeum építészeti megjelenése és tere két tartalmi és módszertani pillérré épül: az egyik a Múzeum gyűjteménye, a másik az intézmény tudományos és társadalmi küldetése. A Néprajzi Múzeum mint társadalmi múzeum első-sorban a társadalom mozgásaival, a mindennapi élettel foglalkozik, és ezeket a – múlt-ra és jelenre egyaránt vonatkozó – tapasztalatokat és tudásokat illeszti be a múzeum pre-

zentációs gépezetébe, a társadalmi elkötelezettség hangsúlyozásával. Az épület így nem tükrözheti azokat a korai múzeum-metaforákat, amelyek a kultúrát mint zárt, hierarchizált és szegregált világot képzeltek el, mutatták be. Az új Néprajz Múzeum olyan agora, amelyben a nyilvános és a privát, az átadáson és átvételen alapuló globális, illetve a helyi értéken, a speciálison, az individuálison alapuló egyedi egyaránt helyet talál magának. Egy ilyen, korszerű koncepcióra épített új intézmény a nyitottság és az átláthatóság építészeti eszközeivel ejti rabul és vonja terébe a látogatót. Az ideális épület olyan beszédmódot és formanyelvet választ, amelyben kiemelt szerepet kap a változó és mozgó világ, mégis képes biztos pontokat, a megértést segítő gondolkodásmódot nyújtani – egy erre kialakított, építészeti megformált térben. (*Néprajzi Múzeum Tervezési Program 2014. Kézirat.*)

A 21000 négyzetméteres városligeti épület lehetőséget kínál a Néprajzi Múzeum számára korábban nem megoldott bemutatási megoldások, látogatóbarát funkciók kialakítására. Az új múzeumban a közösségi térrel összekapcsolt látvány- és tanulmányi raktáraknak fontos szerep jut, hiszen a Néprajzi Múzeum tulajdonában nemzetközi viszonylatban is különleges értékű és érvényű gyűjtemények vannak. A létrehozását állományvédelmi szempontok, valamint a hozzáférési szint látványos javulása is indokolja. Ez a funkció a jelenlegi intézményben hiányzik. Az állandó kiállítás részeként működő Látványraktár azt érzékelteti, hogy a gyűjtemény milyen széleskörű értelmezési keretekben interpretálható, s hogyan kapcsolható azokhoz a kulturális mezőkhöz (életmód, használat, díszítés, stílus, hétköznap és ünnep stb.), amelyekkel a Néprajzi Múzeum foglalkozik. A látványraktári megoldásokat közönségforgalmi terekhez – pl. lépcsőház, fogadóter, közlekedők, közösségi terek – tervezzük kapcsolni. A tárgyak hozzáférhetőségét egyrészt a látvány, másrészt pedig a róluk megjeleníthető részletes digitális tartalmak biztosítják.

A jövőbeni múzeum épületének kialakításában lényeges, hogy ne egy állandó kiállításra építve, hanem változtatható, mobil terekben gondolkozzanak a tervezők, melyet a múzeumi feladat kell, hogy meghatározzon. A különösen értékes gyűjteményi anyag nagyobb mértékű láttatása fontos szempont az új épület koncepciójában, mely a kiállítási terek növelését teszi kívánatossá. A Néprajzi Múzeum a múzeumi negyedben kiállításain túl az élő kultúra bemutatásával jelentékenyen bővíteni tudja majd a negyed kulturális kínálatát. A Múzeum nemzetközi irányultsága révén központja lehet az olyan Magyarországra látogató külföldi előadók fellépéseinek, akik a világ mai kulturális sokféleségét közvetítik a magyar közönséghez. Ezért a Múzeumban ki kell alakítani egy magas technikai színvonalon megépülő előadó- vagy koncerttermet, ami az intézmény egyik fő vonzereje lehet. A Múzeum tudományos központi szerepét az új könyvtár, továbbá infrastrukturálisan a kutatást, konferenciákat kiszolgáló helyiségek biztosítják. A Néprajzi Múzeum korszerű működésének szerves részét képezi a teljes körű, nyitott, közvetett hozzáférés is. Ez hangsúlyosan jellemző a múzeumi boltban elérhető kiadványok, műtárgymásolatok, termékek körére. A látogatói tevékenységek között kiemelt jelentőséggel szerepelnek a múzeumpedagógiai foglalkozások, oktatás, ismeretszerzés alkalmi. A múzeumi kiállításokba érve fontos, hogy legyen a csoport számára elegendő tér egy-egy részlet vizsgálatához, álljon rendelkezésre helyi vagy mobil pihenőhely, lehessen mozgatni a mobil konténert, illetve a kiállítótérhez kapcsolódó közönségkapcsolati térben alkalmanként legyen lehetőség plusz anyagokhoz hozzáférni (tárgy, kép, hang, film, stb.), megbeszélni és elsősorban szóban feldolgozni a látottakat. A látogatói tevékenység szempontjából a kényelmi és fogyasztási szolgáltatások alapvetők. Speciális látogatói kört képviselnek a Néprajzi Múzeumban a kutatók. A Néprajzi Múzeum a néprajztudomány központi intézménye, gyűjteményeit (műtárgy és dokumentum) és Könyvtárát a kutatók rendszeresen használják. Az Etnológiai Archívum a népi kultúra legnagyobb

hazai archívuma, gyűjteményeit (Fotó, Kézirat, Rajz, Nyomat, Festmény, Hang, Fim), különböző katalógusait kutatási engedéllyel bárki kutathatja. A kutatóhelyiségekben a gyűjtemények állományaihoz a hozzáférés közvetlen, gyors a könyvtári használathoz hasonlítható. (*Néprajzi Múzeum Tervezési Program 2014. Kézirat. 8–12.*)

A Néprajzi Múzeum eltökélt szándéka, hogy a legfiatalabb látogatók számára maradandó, kifejezetten az ő érdeklődési körüknek szóló programot biztosítson, a megfelelően inspiratív környezetben. Ennek kereteit egy létesítendő „Gyermekmúzeum” biztosíthatja. A Magyarországon precedens nélküli intézmény belsőépítészetének és programjának megvalósításához inspiráló példákat jelent a Please Touch Museum (Philadelphia, USA), amely 2013-ban elnyerte a The Children’s Museum Award díjat, azaz a legjobb gyermekmúzeumnak járó szakmai díjat, a Kindermuseum (Bécs, Ausztria), a Tropenmuseum junior (Amszterdam, Hollandia), valamint a Joods Historisch Kindermuseum (Amszterdam, Hollandia). A gyermekmúzeum egyfajta természetes és a gyerekek számára azonnal érthető közeg, ahol már az első lépésben működik a beleélés, a továbbgondolás, a kreatív alkotás – ami a felnőtt kiállításokkal dolgozó múzeumpedagógiában csak alapos előkészületek és ismeretszerzési szakasz után lehetséges. Tartalmilag a kultúra és a gyerek-kultúra néprajzi megközelítése áll a középpontban, de azt a múlt és a jelen viszonylatában, hazai és nemzetközi témák felvonultatásával, a gyerekképzésekben mindig egyfajta viszonyrendszer szemléltetve és az összehasonlítást, a párhuzamok és eltérések felmutatását, kibontását inspirálva tervezzük megvalósítani. A hazai gyerekkultúra egy-egy szeletének bemutatása nemcsak a hazaiaknak, hanem a külföldi látogatóknak is hasznos, eligazítást jelentő, informatív. A Gyermekmúzeum a szórakozás és a játék mellett az ismeretszerzés, tapasztalás, sőt a kreativitás, művészi önkifejezés változatos helyszíne is lesz majd. (*Néprajzi Múzeum Tervezési Program 2014. Kézirat. 17–18.*)

A korszerű, látogatóbarát terek és az épület változatos funkciói valódi társadalmi intézményi küldetésében segítik az új Néprajzi Múzeumot. A látogatólétszám várható és remélt növekedése mellett a társadalmi kapcsolati háló sűrűségét – ezzel párhuzamosan a társadalmi beágyazódást segíti elő a fejlesztés az intézmény számára. A Néprajzi Múzeum adottságainál fogva nem lokális, hanem társadalmi jellemzőkkel és kontextussal rendelkezik – a magyarországi néprajzi muzeológia terepén egyedülként. Ennek megfelelően a tervezett fejlesztés az újrapozicionálásban meghatározó jelentőségű.

A Múzeum legerősebb identitása történeti öröksége: a gyűjteménye; feladata pedig ennek az örökségnek a továbbvitele, ami már önmagában is lehetőséget teremt arra, hogy saját tárgyát – a kultúrát és a társadalmat, annak hétköznapi és populáris jelenségeit – átfogóan, nemzetközi kitekintésben tárgyalja. Ezt korszerű, jelenre nyitott, közérthető és kritikai módon képes közönsége számára láthatóvá, érthetővé, élvezhetővé és élményszerűvé tenni, diskurzív viszonyt alakítva ki közönségével épp úgy, mint a térben vele együtt működő más intézményekkel. Az új Néprajzi Múzeum tehát egy komplex gondolat épületbe fordított interpretációja: amely a kultúrát többes számban (kultúrák), egymással dinamikus párbeszédben képes megmutatni. A jelenleg tervezési fázisban lévő új épület lehetőséget teremt a Múzeumnak arra, hogy a hagyományos osztályozási kategóriákon túllépve, átfogó állandó-félfállandó-időszak kiállításon mutassa be az emberiség kulturális sokszínűségét, egymás mellé állítsa a hagyományos társadalmak tárgyi kultúráját és napjaink szokásvilágát és tárgyi kontextusát. Az új múzeumban az állandó kiállítótérrel összekapcsolt látványraktárnak fontos szerep jut. A múzeum műtárgy-együttese nem csupán magyar nemzeti kincs, de nemzetközi szempontból is kiemelkedő érték. Az új épület terveinél elvárás a műtárgyak biztonságának és a kiállítás, raktározás és kezelés optimalizált körülményeinek maximális figyelembe vétele. (*Néprajzi Múzeum Tervezési Program 2014. Kézirat. 12, 16.*)

A Néprajzi Múzeum 19. századi princípiumok alapján létrehozott, hagyományaira büszkén tekintő, de a 21. század kihívásainak megfelelő, napjaink társadalmát tanulmányozó és megismertető intézmény. Megvalósuló új épülete szándékaink szerint nem archaizál: egyértelműen saját korának felel meg, és tükrözi az intézmény előremutató, progresszív gondolkodásmódját. Ugyanakkor az épület külső megjelenése és belső kialakítása egyaránt utal a Múzeum gyűjtőkörére és vezérelveire, az ezekből fakadó következtetéseket napjaink nyelvén és eszközeivel, átgondolt, de közérthető módon megfogalmazva, a kortárs építészet nyelvezetét használva.

Az új térben megnyíló új Néprajzi Múzeum számára a történeti örökség továbbvitele az egyik fontos szerep, ami kiegészül az új kutatási és kiállítási témák és nézőpontok megfogalmazásával. A történeti kontextusban való gondolkodás kiteljesedik napjaink globális folyamatainak megértésével és bemutatásával. Ezáltal az új Néprajzi Múzeum az eddigi eredményekre építve, azokat továbbgondolva új múzeumtípussal bővíti a magyar múzeumi intézményrendszert, amelyben a néprajzi muzeológia kezdeményező és érzékeny kontakt zóna és interkulturális központtá válik (Kemecsi 2013b: 8).

SZAKIRODALOM

AMATO, Sarah

2006 Quai branly museum. Reprising France after empire. *Race and Class* 47. (4) 46–65.

CASTELLS, Manuel

2012 Múzeumok az információs korszakban In: Palkó Gábor (szerk.): *Múzeumelmélet. A képzeletbeli múzeumtól a hálózati múzeumig*. Petőfi Irodalmi Múzeum – Ráció Kiadó, Budapest, 30–43.

COOLIDGE, John

1989 *Patrons and Architects: Designing Art Museums in the Twentieth Century*. University of Texas, Austin, Texas.

CSÁGOLY Ferenc

2004 Kulturális épületek 3. Múzeumok. In: Uő (szerk.): *Középületek*. Terc Kiadó, Budapest, 224–291.

DOUGLAS Davis

1990 *The Museum Transformed New York: Design and Culture in the Post-Pompidou Age*. Abbeville Press, New York.

ÉBLI Gábor

2005 *Az antropologizált múzeum*. Typotex Kiadó, Budapest.

FEJŐS Zoltán

2000 Útmutató néprajzi gyűjtemények értelmezéséhez. In: Uő (főszerk.): *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Néprajzi Múzeum, Budapest, 9–49.

2003 *Tárgyfordítások. Néprajzi múzeumi tanulmányok*. Gondolat Kiadó, Budapest.

GRANASZTÓI Péter – SEDLMAYER Krisztina – VÁMOS-LOVAY Zsuzsanna

2012 *Átváltozások Palotából Múzeum*. (Képtár 3.) Néprajzi Múzeum, Budapest.

GYÖRGY Péter

2003 *Az eltörölt hely – a Múzeum*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

2007 *A hely szelleme*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

- 2009 *A Kalinyingrád-paradigma. Múzeumföldrajz*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- KARLHOLM, Dan
2004 *Art of Illusion: the Representation of Art history in Nineteenth-Century Germany and Beyond*. Bern, Oxford.
- KEMECSI Lajos
2010 Múzeum és épülete – Kihívások és válaszok a modern múzeumépítészetben. *Ház és Ember* 22. Szentendre, 167–180.
2013a Milyen szakmai feladatok ellátására kell alkalmassá tenni a tervezett országos restaurálási és raktározási központot? *Múzeumcafé. A múzeumok magazinja* 7. (37) 32.
- KING, Dorothy
2006 *The Elgin Marbles. The Story of the Parthenon and Archaeology's greatest controversy*. Hutchinson, London.
- MAROSI Ernő
1995 Múzeum és kulturális örökség. (MTA-ülés összefoglalása.) *Magyar Tudomány* 8. 918–921.
- MONTANER, Josep
1995 *Museums for the New Century*. Barcelona.
- ***
1997 Museum Architecture. *Museum International*. (4) 4–41.
- ***
1997 Museum Boom. *Architecture* 12.
- ***
2001 Museum XXI. A világ és Magyarország múzeumépítésze. *Octogon*. (1) 12–64.
- NEWHOUSE, Victoria
1998 *Towards a New Museum*. New York.
- PERNECZKY Géza
1991 Hogyan építsünk múzeumot? *Mozgó Világ*. (8) 68–89.
- SINKÓ Katalin
1994 A társadalmi nyilvánosság értékalkotó szerepe a múzeumokban és a kereskedelemben. *Enigma*. (1) 19–27.
- SZABLYÁR Eszter
2010 Múzeum az üvegpiramison túl – sztárépítészek modernizálják a 21. századi igényeknek megfelelően a klasszikus kiállítótereket *Múzeumcafé* 2009/2010. 76–85.
- SZABÓ Zsuzsanna
2009 Elmozdított múzeum – a francia néprajzi múzeum átalakulása. *Tabula* 12. (1) 183–192.
- VATTIMO, Gianni
1998 A múzeum a posztmodern korban. *Magyar Lettre Internationale* 29. (Nyár) 34–36.
- WESSELÉNYI-GARAY Andor
2009 Az új hely – Múzeumláz az ezredfordulón. *Artmagazin* 1. 35–41.

KÉZIRATOK

- KEMECSI Lajos
2013b *Az új Néprajzi Múzeum alapkonceptiójának főbb elemei*. 15 oldal.
2014 *Néprajzi Múzeum Tervezési Program*. 44 oldal.

NOUL MUZEU DE ETNOGRAFIE – INTENȚII, PLANURI, DORINȚE

În ceea ce privește mutarea instituției care momentan funcționează în Piața Kossuth, concepția referitoare la dezvoltarea zonei Városliget și deciziile guvernamentale care susțin și reglementează realizarea acesteia sunt determinante. Un element de bază al acestui proiect cultural și turistic de importanță deosebită se referă la crearea condițiilor propice pentru noua locație a Muzeului de Etnografie. Pregătirea mutării este în curs de desfășurare de mai bine de un an, odată cu elaborarea concepției profesionale. A fost realizat cu succes planul amplasării, care a fixat locația viitoare a Muzeului, iar în timpul redactării acestui studiu evaluarea proiectului internațional referitor la clădirea Muzeului a ajuns la turul doi. De asemenea se află într-o stare avansată și planul complexului de pe strada Szabolcs, care ar avea menirea să asigure condiții moderne pentru funcțiile de depozitare și restaurare a instituției. În lucrarea de față autorul oferă o însumare a elementelor concepției noului Muzeu de Etnografie, precum și a aspectelor care stau în concordanță cu realizarea arhitecturală a acestuia.

THE NEW MUSEUM OF ETHNOGRAPHY – INTENTIONS, PLANS, DESIRES

Regarding the transfer of the institution currently functioning in Kossuth Square, the concept referring to the development of Városliget, respectively the governmental decisions sustaining and regulating its realization have a determining role. A basic element of this outstanding cultural and tourism project is creating the conditions for the new location of the Museum of Ethnography. The preparing of the relocation has been going on for more than a year, in the same time with the elaboration of the professional concept. The location plan, fixing the new location of the Museum, was carried out successfully, and during the elaboration of the present study the judgment of the international project on the building of the Museum has reached the second turn. Also the planning of the complex from Szabolcs Street, assuring modern conditions for the storing and restoration functions of the institution, is at an advanced stage. In this study the author offers a sum up of the elements of the concept of the new Museum of Ethnography, together with the aspects regarding the architectural realization.

